

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Աղբիւր 3 ր. (արսասահման 5 ր.) Տարագ—6 ր. (արսասահման 10 ր.) Աղբիւր—Տարագ, պրէմիաներով 10 ր. (արսասահման 18 ր.) Տարագ ամբար 50 Կ. առանձին Տէր Եւ կու քերթից 30 Կ., մի քերթից 20 Կ.

ՅԱՅՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ընդունում են ամեն լեզուով Տարագի երեսի մի հինգերորդական առողջ առաջին երես 40 կոպ վերջին երես 25 Կ. մանրատա (պրիսի) Երասանմանից կրկնակի: Չատանգամ կրկնուող յայտարարութիւններն առանձին համաձայնութեամբ:

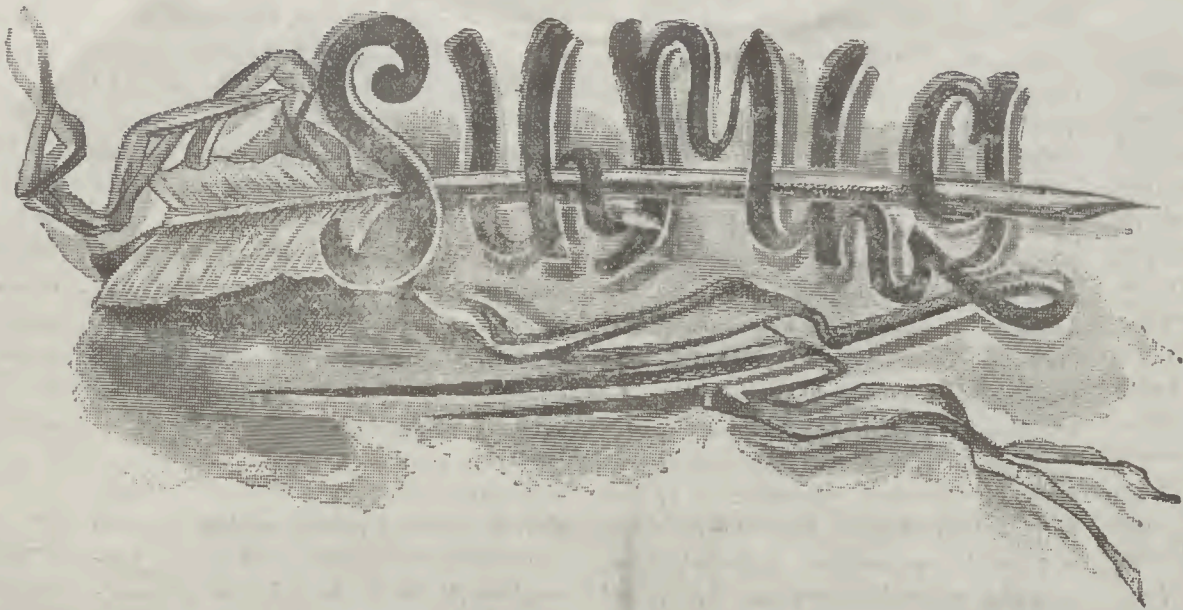
ԽՄԲԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

յողածները կրճատում է, ենթարկում փոփոխութեան և չրտուելիքը (երկր թերթից պահպան) է վերագործում:

Անճեական ճեպակցութիւն խմբագրի հետ երեւոյթի և ուրբար առաւ. ժ. 11—12:

ԽՄԲԵԳՐԵՏՈՒՆԸ

Թիֆլիս, Մարտիան Կ. ա. №15 բաց է ամեն օր. (բացի կիրակի և տոն օրերից): առ. 10¹/₄ ժ. մինչև 2¹/₄-ը կ'աօրից յետոյ: Հասցեն՝ ТИФЛИСЬ, ред. ТАРАЗ Редакция du Journal TAREZ Caucase Tiflis

Դեղարւեստական, գրական, գիտական, հասարակական, ֆենադասական պատկերագարի շարասրերք.

լոյս է տեսնում շաբաթի մի անգամ, կիրակի օրերը:

№ 33 Կիրակի, նոյեմբեր 13

Տ ա ս ն եւ լ ի ց ե ր օ ր Վ տ ա ր ի 1905

Բանուորական իրարանցումի պատճառով անկեւար եղաւ ներկայ համարի հետ ուղարկել Աղբիւր, որ շարունակ է արդէն մեր խմբագրութեան կից բացում Կանանց ԶԲՆԱ. Կպրոց-գրաշարանոցում: Անցեալ շաբաթուան Տարագը նոյնպէս շարունակ է Զքնաղ-ում:

Աղբիւրի բաժանորդներին ուղարկում է այսօրուանից մինչև նոր տարի Զրի Տարագ:

Մ Ա Ր Ս Ե Լ Ի Է Զ

Ազատութեան նշանակ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՈՇԱԿԸ գիշերային սեւ խաւարում առաջնորդում է ստրկութեան լուծը խորտակող ժողովրդին դեպի բանտ, փշրելու ազատութեան և հաւասարութեան համար մարտիկների շրաները եւ աւետելու հայրենիքին ու նրա հարստահարած, քշառապած ժողովրդին ազատութիւն, խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն:

բաղրի և գահին մէջ, օգտին և անա-
ռականացի բնակչաց մէջ և այլն և այլն.
Հասարակութեանց մի ծայրից մինչև
միւս ծայրը, ամբողջ մեր կեանքը ըն-
դարձակ և միասնական մի գիտակաւոր-
եալ պայմանումն է:

Բայց վրայ հասաւ թագաւոր-Այսեր
հակամարտի 17-ի հրովարտակը՝ Առա-
ւելի համայն աղօթութիւններին հետեւում
է խօսքի ազատութիւն: Մեր ասածնե-
ներէն յետոյ հասկանալի է, թէ ինչ ան-
հուն նշանակութիւն կը տալիս մենք
այդ զորքութեանը: Բնկաւ դարեւոր
փակեալ շրջաններէն, դարձանք
մարդ աշխարհին Աստուծոյ շնորհած
բնակչական յատկութիւնը՝ լիզուն
այտնահետ (կարող է մօրի արտայայ-
տիլ հանդիսանալ և ոչ հակառակը, որ
եղի է մինչև այսօր, երբ լիզուն հա-
մարում էր ստնդոնում նորա համար,
որ ծածկէ, կեղծէ միտքը:

Սակայն մի հատիկ պայմանով՝ որ
խօսքը նմանապէս լինի: Բան կընշանա-
լի և գործ, մեր հնօրեայ պայքարը, երբ
մեր հայրական լեզուն նոր էր ստեղծ-
ւում, բանը, այսինքն խօսքը և գործը
միմիանցից չէին անջատու, զանազա-
նում. խօսքը պէտք է և գործի վերաճ-
ուելը, իսկ այսօրուայ Հայկալ սերուն-
դը... ուսող, խօսք, խօսք և խօսք ու
գործակալ խօսք: Մեր հնօրեայ վիպա-
սանահի Մարգարիտը «Լրճագանձը»
էջերը փայլեցնող վէպերի տաղանդաւոր
հեղինակը ասում էր՝ պէտք չէ Հայերին
գործ, այլ պէտք է գոյա համար մի
զրուցարան, խօսարան չիւնի, շատ են
սիրում նորա խօսքը:

Այն, գաղափարները աշխարհ են
կառավարում, երբ նորա մշտական
մարդութեան մէջ են գտնուում, այսօր
այդ մարդութեան միջոցը տրուած է,
սակայն գետն չէ նշանակում, որ վաղ-
ուանից և նթ կարին փայլել մեր գաղա-
փարները, ազատ խօսքի միջոցաւ, ոչ...
գետն յեղափոխել պէտք է մեր արիւնը,
մեր արիւնը պէտք է լինի՝ ասածանելի աշխա-
տանք հայ ուսուցչներին. գետն ամեն
մէկս և բոլորս միասին պէտք է յեղա-
փոխենք մեր միտքը, հոգին մաքրենք,

զանք նոյա ստից, տկաններս արենք
համարութեան ծայրերի համար, սուտը
խօսքի, սուտը կեանքի՝ անարդ սիւնին
բեկունք, համարութեան յետ կից
գնանք, ինչպէս հօսք իւր հովի
սրնդի ծայրին. սիրենք նախ ազգը,
սիրենք եկեղեցին և սիրենք գաղութը.
Թող նա զորքայ տաճարի ամ-
բիւնից, թող նա քաղցրացած և պնդու-
ած ներս մտնի գաղութները սեամից և
թափանցի մանուկները թարմ ուղեղ-
ներին մէջ. Արթնք և կրթնք համար-
տութեան, համարում խօսքին, բանի և
համարում գործի գիտութեան, մնացածը
ինքն իրան կըզգայ, — հաւատացէք:

ԲՃՀԱՊԵՆ ԲՆ. ՆԱՍՏԱՐԱՊԵՏԱՆ:

ԿՐԵԿ ԵՒ ԼՈՅՍ

Ամեն օր մենք մեր աչքի առաջ տես-
նում ենք, որ ուր կրակ է վառում,
այնտեղ և լոյս է առաջ գալիս: Որպէսզի
լոյս լինի, նախ հարկաւոր է որ կրակ
վառուի: Յերեկայ լոյսը նոյնպէս կրակի
հետեանք է. արեգակը ուրիշ բան չէ,
եթէ ոչ մի առեւելի իրական գոյութիւն,
որի շուրջը պտոյտ են գալիս մի շարք
մեծ ու պտտիկ մոլորակներ, որոնցից
մէկն էլ մեր երկրագունդն է: Ուրեմն
մեր աշխարհը, մեր ամբողջ կեանքը
պտոյտ է գալիս գոյութիւն շուրջը և այդ
գոյութիւնը է թողնում մեր սնունդը՝ մեր
ուրախութիւնը, մեր գոյացմունքն ու հո-
գին... Ուրեմն շնչին է մարդկային կեանքը
... Բայց ինչո՞րք սրա մէջ է...

Մենք ինչպէ՞ս փնդիկանք աշխարհից դե-
պի հոգեկանը, մեր տմենայն իրաւամբ
կտրող ենք պիտի, որ այստեղ նոյնպէս
լոյսը կրակի է թողնում, և առանց կը-
րակի լոյս լինել չէ կարող:

Ինչ՞ բան էր օրինակ քրիստոնէական
լոյսը, եթէ ոչ համաշխարհային մի հա-
ռաշար... Հիմնականապէս աշխարհը ու-
րազործել էր բունի օյժը, հասարակե-
կան կեանքը այնպիսի կազմակերպու-
թիւն էր ստացել, որ իրաւունքը ու-
ժեղին էր: Հողը, ջուրը, անտառը, այ-

զին, տուն ու տեղը պատկանում էր
այս ու այն տարուշ արիւնքաւորա-
տին, որը յաճախ չէր էլ իմանում
թէ-որ նահանգում է գտնուում իր լայ-
նատարած կալածքը: Բաւական գիւ-
ղացին սոված էր մնում, հողի սակա-
ւութեան պատճառով, ինչո՞ւ... Որով-
հետեւ իրարանջիւր աղնաւան յատկա-
ցել էր իրան մի բանի հարկը հաղար
դեմեւտին հողարածին, ուր նա որսի էր
գնում իր բարակներով ու բա-
ղնէրով: Այդ գրութիւնն էր արեգակնային
և կիւնքի լոյսը միւս աստղաշէնքում:
Խնայք գլխին, անարատ սիրտ ունեցող,
գիտութիւն ու արեւստ ունեցող երիտա-
սարդը չէր գտնում իր բնական ընկե-
րունէն, ուրախանի պէս, մոլորած
քայլերով, անլոյս ու աննպատակ թա-
փառում էր նա հումեական պատկերան
յետ բնկած անկիւններում, մինչդեռ նը-
րա համար ծնած, նրա սրտի կտոր
գեմահաս կրտսերը, թառածում էր
ամենակարող պատրիքի սիֆիլիստոյար-
կի տակ: Ոչ մի բան իր տեղում չէր,
ամեն բան այրասեւում էր, քարոքանդ
եղած Յունաստանի արեւստագաններն,
ու փրկութեանը լակէյներն ու մանկա-
ւիկներն պաշտօն էին ստանում ճիւղներ
ապուշների շքեղագործ ամբողջներում:
Եւ այդ բոլորը կատարում էր օրէնքի
անսնով, ու նրա հովանաւորութեամբ
իսկ ինչ էր ինքը օրէնքը եթէ-ոչ մի
երկաթեայ սանձ, որ գայլերը պցում
էին գտնուելի վրին:

Սակայն այդպէս շարունակել չէր կա-
րող: Հումեական աշխարհակալութեան
հետաւոր անկիւնում մի փոքրիկ երկիր
կար. լեռնոտ էր նա, սակահասող, բայց
պտղաւոր ու գեղեցիկ. նրա ժողովուրդը
իսկօք էր ու աշխատաւոր. ինչօք էր
նա տարաբանաւոր... Հումի փը-
թած ու ճիւղերում միլանիքով կոր-
ծանելու նշաններ էր ցոյց տալիս, և
այդ բանի մեղքը պցում էին այն փոք-
րիկ, բայց տարաբանաւոր իսկօք ժո-
ղովրդի վրայ... Կոտորում, թալանում,
այրում էին... ու հաւատացնում էին,
որ կոտորողները, թալանողները և այ-
լուները հենց այդ իսկույն հալածական-

ներն են: Համարում ինքը, արդարու-
թիւնը, ոգին այրում, մոխիր էր դառ-
նում... և ամենատակաւին հենց այդ ան-
նիթ կրակն էր... Բայց կրակի միջից
պիտի լոյս ծագէր...

Եւ ահա նաղարիթի գեղեցիկասելի,
բայց արիւնաշագան լեռների մէջ մար-
մանում է տանջւած Բարայիկի սրտագին
բողոքը... յառաջ է գալիս անմեղ ու ան-
ոյժ ժողովրդի դաւաճ և մի խումբ զը-
ռահիկ ձկնորսների հետ միասին տակնու-
վրայ է անում ամբողջ հեթանոսական
աշխարհը ու Գողգոթայի արիւնաշագան
գաղաթի վրայ անկում է ճշմարտութեան
ու արդարութեան դրօշակը...

Բայց յաղթանակը մշտապէս չեղաւ:
Հեթանոսական աշխարհը տապալեց մի-
այն արտաբնական, մահաւանդ լիտա-
րինեցին խաչադարձ գործանքներ, ազգե-
րը ռշխարհի նման լցեցին գետերի
մէջ ու ջրից դուրս գալով չափիկ ու ե-
տաշոր ստացան, որպէս ընծայ... Տե-
այդպիսով յառաջ եկաւ միջուկում հե-
թանոսութիւնը: Այլիս մարդիկ չէին պաշ-
տում ոսկեայ ու արծաթեայ կուռքերին,
ծուր չէին գնում նրանց զեղարեւոտա-
կան արձանների առաջ: Աստուծոնքը
մանրացան ու դրամի կերպարանք ստա-
նալով տեղաւորեցին այս ու այն ըն-
տրեալ ագնականի դրօշակում... Մար-
դիկ սկսեցին ծուր գնել փոքրածաւալ
կրօնական մեհակներին առաջ, և հեթանո-
սութիւնը աւելի վտանգաւոր կերպա-
րանք ստացաւ...

Հիւանդութիւնը ներս մտաւ... Հանրա-
մարդկային միջանկրդ սկսեց ծոծոկաւ...
մեղաւոր համարեցին խելք բայց
անպաշտպան ժողովուրդները... Դարձեալ
կոտարած, թալան ու հրդեհ... Դարձե-
ալ կրակ, աւելի զարհուրելի կրակ...
Գիտութիւնը, փրկութեանը փրկութիւնը, գեղար-
եւտը այրում են... ճշմարտութիւնը,
արդարութիւնը, աղնութիւնը, մոխիր է
դառնում... Սակայն է կրակը... Բայց
որտեղ կրակ, այնտեղ լոյս... մարդկու-
թիւնը պիտի վերջանկանայեղ ազատի
հեթանոսական կապանքներից, մարդը
պիտի ծնուի... իսկական մարդը...

Ս. ԹԱՄԱԿԻԱՆ

պիտի անձայր աղտոտութեան ծոցում կուղէ թող լինի,
կեանքը ձկնի, լիզուն շարժումներին նիստ ու կացի վայել-
չութիւն է պահանջում աշակերտող պատանի դասակար-
գից: Հենց այդ պահանջի մէջ է բարեկրթութիւնը:

Մեր արդի հայ պատանիներին մեծ մասը բաղադա-
վարութեան մէջ տկար, լիզուն մէջ անիմաստ ու ան-
սանձ, շարժումներին մէջ կոպիտ, երախտազիտութեան
մէջ հիւանդ, ժամանակից առաջ հասունացած ձեացող,
աշխատանքին մէջ ծոյլ, սրտով գոռոզ, մարմով ան-
իրատ են:

Եւ ինչ պտուղ պիտի տան այդ դայալ ծառերը,
որ առողջ, բարձրուղի գլխով չեն աճում, այլ այժմէն
իսկ ծնունդում են:

Բարոյական է հայ պատանին:

Արդի հայ մամուլը հին օրերի մարդաբէլի, նոր օ-
րերի գաղափարների վարդապետութեան ձայնը պիտի
լինի:

Մատուց լոյս ու տաքիւնութիւն, ահա թէ ինչ
զբօշակ պիտի պարզէ հայ մամուլը, որին սեւեռնեւ բո-
լոր հայոց աչքերը:

Բայց այդպէս է հայ մամուլը. ամեն օր նրա ներ-
կայացուցիչներից ընթերցողները մտաւոր ու բարոյա-
կան շահը չունին ի նկատի, այլ փողը և աշակցութիւնը:

Մեր արդի մամուլը լոկ վաճառականական հիմունք
ունի և իւր մէջ գործում են այն ամեն անապիտ խաւ-
րախօթիւններ, որոնք յատուկ են առեւտրական աշ-
խարհին: Մամուլը համարում է արդարութիւն բա-
րոյեղու արիւթիւնը կորցնում է, երբ նկատում է թէ
նիւթապէս վնաս պիտի կրէ շիտակ խօսքից:

Մեր ազգը բաժանելու, թայվայ թայվայ անելու
գործում էլ ջանք չընկալեց մամուլը և այդ ամենը
նրա համար, որ հակառակորդը ոսկաւ բաժանորդ և
բանակ ունենայ: Ահա առաջնորդող սկիւն: Մամուլը շատ
անգամ քաջալերեց ազգութիւնը, խրախուսեց մոլո-
րութիւնը, կեղծն իսկականի տեղ վարդապետեց, ա-
նարդարութիւնը արդարութեան գոյնով զարդարեց:

Բարոյական է մեր արդի մամուլը:

Արեւելի մէջ խաղող, ծառայութեան մէջ ծոյլ,
ծախսելու՝ շուք, քէֆերի մէջ՝ անսանձ, ընտանիքի
պահպանութեան մէջ՝ անփող, ահա այս է այժմեան
շատ արեւստաւորների և ծառաների հոգեկան վիճակը:

Բարոյական է հայ հասարակ դասակարգը:

Գիտութեան մէջ բոլորի, հմտութեան մէջ՝ անվարժ,
ընթերցանութեան մէջ՝ ծոյլ, բարեխղճութեան մէջ՝
թերի, լեռների պէս հպարտ, կաշաղակի պէս կրկնան—
ահա հայ վարժապետներից շատ շատերի ներքինը:

Բարոյական է հայ վարժապետը:

Ոչ որ կարող է ուրանալ թէ դարերի ընթացքում
հայ ազգին արժաւորները, առեւծների բերանից ա-
զատող ու մեղ հասցնող եղի են հայ եկեղեցական-
ները, որոնց սկզբնաւորութիւնը հասնում է թարգմա-
նիչներին: Նրանց ղեկը կոչման պահպանութեան գի-
տակցութիւնն է եղել ժամանակի համեմատ:

Բայց տեսէք որչափ այնպիսի է արդի եկեղե-
ցականներին պայծառ պատկերը:

Պատիկ գոյացմունքից դուրի, նախատիքի տարափ-
ների տակ՝ լուկ, առեւծաւորաւորութեան մէջ՝ ծոյլ,
հաւատի մէջ՝ տկար, ուսումնասիրութեան մէջ՝ առե-
ցող, արդարութեան մէջ՝ հիւանդ, միաբանութեան մէջ՝
անմիաբան, արժաթմոյթիւնն մէջ՝ հանձարեղ, հայ-
րենի ժառանգութիւնը դրամով վաճառող, սպէտ, փա-
ռամու, ստրկահոգի: Այս է ճշգրիտ պատկերն հոգու
մեր՝ եկեղեցականներից շատերի, որոց սրտում Բրիտ-
տոյի վարդապետութեան ծաղիկը՝ սկիւն է թռուծել:

Բարոյական են, մենք եկեղեցականներն:

Ազգ, որի վառատակաւոր զրազանքը ծերութեան
օրերում քաղցած են մեռնում, տաղանդաւորներն հա-
լածում, անշնորհքութիւնը ծափահարում, հոտորա-
կական կարծիքը հուի և իմ-ի չուրջն է պտուտ, ազգ,
որ օտարամու է, անմիաբան, հարազատի արեւան ծա-
լաւի կային կային:

Բարոյական է այդպիսի ազգը:

Որքան յարմար է գալիս մեզ անմահ Խորենացու
այրուած օրով ողբը:

«Այ՛ մեզ սրտաւրեմբ հաւատարմով ձայնակից
կ'իլին և ախտակաւար կ'օգնի մե՛ տառնեթին կամ
արձանագործեան»:

«Վարդապետներ սխաւ եւ ինքնահաւան, ո'չ
Աստուծոյ կոչւած այլ անձամբ պատիւ ձեռք բերած, ոչ
Ս. Հոգով այլ արժարով լուստեւած, ոսկեւեւ, նախա-
նձ, հեղուրիւն մուգած, ուր Աստուծոյ է բնակում
եւ գալիս պարծած իրենց հօսն եւ գիտեալու»:

«Կրօնաւորներ կեղծաւոր, ցուցամուկ, սնափառ,
աւելի պատիւներ սիրող քան աստուծաւոր»:

«Կիսակաւոր առաջնորդներ նպատ, դասափետու,
գրախօս, ծոյլ, արուեստ ու հմտութիւն ասուլ, կասա-
կերգութեան եւ վաճառքների սիրահար»:

«Առեւտրական ուսանելու ծոյլ, ուսուցանելու
միւր, հետաքրքիր յաւաք՝ աստուծաւոր»:

«Ժողովուրդականներ գոռոզ, սեւեռն, մեծախօս,
առեւտրական, արդող, արքեւոյ, վնասակար, իրենց ժա-
ռանգութիւնից փախչող»:

Չիւնոսականներն անխաւ, սուս պարծեցող, գեւե
ասող, պլերգ, հեռասաւ, անառակ, կողոպտիչ, աւա-
զակներին հաւատար»:

«Իսկաններն արդասաւ, գողերին գողակից, կծծի,
միւս, ազան, յսկեակող, աշխարհաւոր, աղտեղաւոր,
ծառանքին հաւատար»:

«Կրօնաւորներ սխալի, սնափառ, խաբող, կառա-
ւակեւ, անխաւ, փափախաւոր, հաւառակող»:

«Միկ խօսքով առեւտրական ամենքն էլ սեւն ու
ամօր կարցած» (Սորենացի, Պատմութիւն Հայոց):
Բարոյական կենցաղից դուրի ազգին կորստից փր-
կել ու երջանկացնել կարող չեն ոչ հացը, ոչ զօրու-
թիւնը, ոչ թաղակրթութիւնը ոչ բարձրակարգ ազատու-
թիւնը ոչ իմաստուն կանոններ, ոչ ինչ ոչինչ:

Ինքնապաշտ է այդ տեսակ ազգը:

Մեր միակ փրկութիւնը զխաւարապէս հոգեւոր վի-
րամուրթեան մեջն է:

Հոգեւոր վերածնութիւնը մեղից պահանջում է, որ
այնիւ ինքնաբնութեան դանակով կտրենք մեր սիր-
տը գերող ետականութեան ցանցը, եղբայրութեան,
արեւակցութեան սիրով կապուելիք իրար հետ, մէկ-
մէկու աւելի ծառայենք քան ծառայութիւն պահան-
ջներ, սիրենք համարիտ լոյս, բարձրացնենք մեր կո-
չումը, արդարաւորով լինիք, մերժենք արժաթմոյթ-
ութիւնը, քաջալերենք տաղանդն ու անձնութիւնը,
մերժենք կեղծիքն ու ծուրութիւնն և այլն և այլն
վառթարութիւններ և մենք կը վերանորոգուենք, կ'ապ-
րենք և երջանիկ կ'ըլինենք:

Վերածնւած ազգի համար սարսափելի չէ ոչ բըռ-
նութիւնը, ոչ իշխանութիւնը, ոչ հալածանքը, որոնք
իրեն փրկուն խեցի խորտակում են պողպատ բարո-
յականութեան վրայ:

Այս է մեր կեանքը պահպանելու իսկական ճա-
նապարհը:

Բեկիկ ԿԱՐԴԱՍԿԵՍ

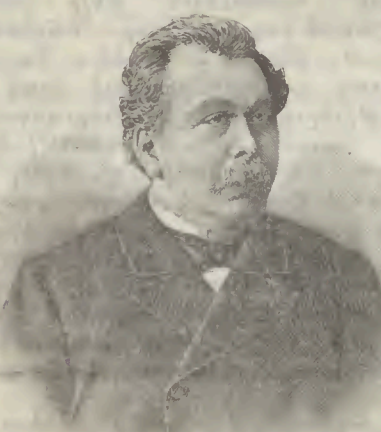
Մեծ իշխան
ՍԵՐԳԵՅ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎԻՉ

Հոսում է կեանքը ու իր արժեքները թերևս ամենաբարձր կամ մեծագույն մարդկանց, ամենում է գեղեցիկ կեանքի հեռավոր ավեր, գեղեցիկ յուրաքանչյուր անցումը անցողիկ ծոցը:

Աղբյուրի ջուրը թափվում է անհատիկից և յուրաքանչյուր անհատի մաս, և ամենքը կենդանաբար ջուր վերցնելիս գեղեցիկ անհատի մասն է վաղում: Քանի ջուրն հեռանում է ակնից, այնքան անկի կորցնում իր գովովածները, իր պարզութիւնը: Նա գառնում է անասուններին միայն յարմար ըմպանակ:

Քանի անկի հեռանում են մարդիկ կեանքի ակնից, այնքան անկի հեռանում պղտորում, կեանքի համար անպէտք են դառնում:

Այսինքն հոսանքով կեանքի սղբերից հեռացած, հեռացած ու պղտորւած էին այն իւրատեսակի նեղումները, որոնց պատկերները, որպէս տապանագիր դրւած են Տարազի էջերում:

Ռուսաստանի քսեմար
ՖԵՐԴԻՆԱՆԴ

գով ու խիլով, սոքա իրենց երգեհալ գնդով ու մայր հովանաւորով, հեռացած էին կեանքի աղբերակներից, հոսանքով քշուած գեղեցիկ հեռուն, պղտորւած ու նեղւած:

Սոքա պէտք է գնային, ընկնէին, ասկայն անմտութեամբ տարւելով կարծում էին թէ հոսանքի ակնից բռնել, ամենի, կանգնեցնել կարելի է: Բռնութեան քարերով նրանք տքնում էին հոսանքի առաջն առնել, ամբարշտակ չինել ու հոսանքը կանգնեցնել, որ իրենք չհեռանան կեանքից: Ուղիղ է կեանքի ջուրը լճացաւ, հոսուց, ճաշին գարձաւ, բայց ոչ ընդմիջաւ, եւր ջուրը բանձրանալով բռնութեան ամբարշտակին հաւասարեց, նա նրա վրայից հոսեց. անկ տեղ քարեր հանելով՝ տակից անցքեր բացաւ, մինչև որ վերջապէս խորտակեց բռնութեան ամբարշտակը, հոսեց հոսած կեանքը իրեն ակնից: Երբ ակնից տանելով վատտակաւոր գնդին գեղեցիկ կեանքի կգերքը, գեղեցիկ մոռացութեան ծովը:

Մենք սիրով ու ազատ չնչով յուզարկւածութեամբ հոսանքի տարւած հերոսներին գեղեցիկ մոռացութեան ծոցը և յետ դառնում գեղեցիկ կեանքի նոր շողերը:

Մեր աւանդական սրտամութիւնն ոտում է թէ երբ ազատութիւնը Հայկը բռնաւոր Բէլին սպանեց, նրա գիւղի մի բարձր տեղ թաղիլ աւաւ, որ յետագայ սերունդը միշտ աչքի առաջ ունենայ իր նախնայրոյ քաջութիւնը՝

Մտքի հասանքի տարած հին բռնաւորների պատկերներն որպէս յուշարձան, որպէս տապանաքար ենք դնում՝ մեկը այստեղ որ յետագայ սերունդը մտքի անդրամաղբիլի ոյժն ի նկատի ունենայ և բռնութեան տրամաբէր գաղիք մարդիկ խրատ առնեն ու անմոլար մնան:

Յորայր

ՄԵԾԱՐՁԱՆ ԿՈՐԾ ԿԵԼԱՆԾ ՈՒԼՈՒԹՅՈՒՆ

Հոսանքի տարածը

Հեղատան կամ մոռնող ակնիցն ու հոսում են գեանքը:

Նրանց դարձ-դարձ վաղող ակնիցն բռնել չեն կարող: Այնտի գնան, այնտի հոսին շատ հեռու և անյայտանան անյատակ ծովերում:

Գեանքի պէս է հոսում կեանքը, հեղատան կամ կատաղի ակնիցն ու: Նրան ծնող ու թաւաղող աղբիւրը մարդկային միտքն է:

Միտքը հոսողութեամբ իր գաղանաւորն ենք ից կեանք է արտահոսում:

Արեւան երգերից

Է՛յ արշալոյս, ո՛ր բացեցիր, Քանի որ քո փայլի տակ Հայը լալիս վայ է տալիս, Լինում անմեղ նահատակ:

Է՛յ արշալոյս, ո՛ր բացեցիր, Տրիր մարդկանց աշխարհ, Քանի որ դու հայի համար Դարձար տխուր վերջալոյս:

Է՛յ արշալոյս, գնը բացեցիր... Կարծես թէ քո շողերը Արին գառան ու ներկեցին Մեր աշխարհի հողերը:

Յարութիւն Թումանյան

Մեծ իշխան
ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎԻՉ

Համերոտքեան քաժակը

(Քառանգելից)

Այն մի սովորական, և նոյն իսկ, բաւականին անողտըացած, կառապանային (կոտտ էր 1), միշտ կորչող, գոնեւող և վերջապէս ըստ երեւոյթին ընդ միշտ կորած այն մարդաշատ քաղաքային խճուղիում, ուր կառապանը ամառ ժամանակ անդիմադրելի նինջից յաղթահարւած՝ ձեռքիցը վայր էր ձգել:

Արթնանալով և փնտռելով կեռուրը, կառապանը նախ վշտացած՝ երկու ավերակ բամբակի իր աղբերակին, սպա վճռեց, որ այդ ամենը Առաւելոյ կամքն էր— և հենց առաջին մանրութեան խանութում ձեռք բեռեց իր փեշակի այդ անհրաժեշտ պիտոյքը:

Դնդակ չը խնայող
Դենքերալ Տրեպով

Իսկ հին կեռուրը, որը շատ տարիների ընթացքում կառապանին ծառայել էր «հաւասար-մութեամբ եւ նշտրեւամբ», ընկած էր փոշալից խճուղու վրայ և ամեն ըտեղ կենթարկւում էր

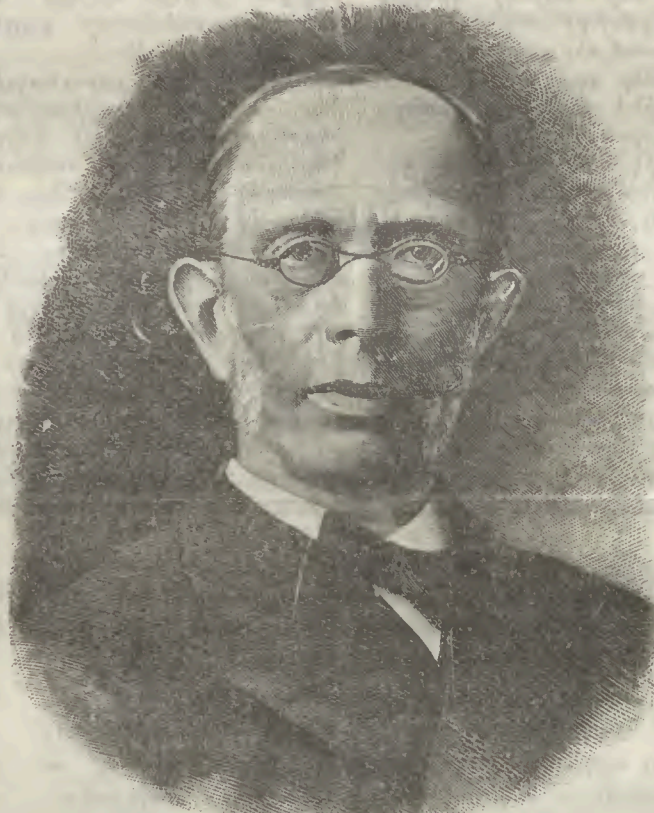
կրթեկող անխելի հրումներին և ձիաների սմբակների հարւածին:

Մի տարօրինակ դիպածով ոչ որ չնկատեց կեռուրը և ոչ որ էլ ամբողջ ամառը մի առանձին կարիք չըլդաց գեղի նա և նա անշուշտ ընկած խճուղու ցեխի շերտի տակ, բոլոր ժամանակ ծեծւում էր: Իսկ երբ ընկաւ մի այնպիսի ողորմիլի գրութեան մէջ, որ անկարելի էր նրան այլևս կեռուտի տեղ ընդունել, ճակատագիրը խղճաց նրան և մի ցուրտ օր ձիանի փոփուկ շեւտով ծածկեց նրան:

Կեռուտի համար եկաւ երկար ձմեռա ին նինջը, բայց հենց գարնանային առաջին օրերից, երբ խճուղին արեգակի տաք ճառագայթներով զօրութեան շնորհիւ ազատեց ձիանից և ամեն ինչ բնութեան մէջ արթնացաւ նոր կեանք տալ, նախ համար—լոյս աշխարհ ընկաւ և կեռուրը:

Ելծմ էլ նա սլուկած ցեխի մէջ, համառ, ջարդած բոլորովին անպէտքացած, սկսել էր փրկաւորապէս անել. կեռուտներն էլ մարկանց պէս ընկնում են մոտածմութեան մէջ այն ժամանակ, երբ համարում են և երբ նրանց մասին սկսում են ասել թէ նոքա իր ուղի կոչ մի բանի պէտքովն են:

Տխուր և մռայլ էր կորած, աչքից ընկած կեռուտի փրկաւորապէսները. նախ՝ նա ինքը իր վրայ էր փորձել բազմի պնդութեամբ փոփոխականութիւնը, այն է՝ առաջ ինքն էր ծեծւում, այժմ

Քերտոնայ եկեղեցիների ճակատը
Ի Օ Ի Դ Օ Ն Ո Ս Յ Ե Ի

կրթեկող անխելի հրումներին և ձիաների սմբակների հարւածին:

Հայ ազգը Սիրիւր արքայի յախաձեռնող
Ի Օ Ս Ս Ս Դ Ս Լ Ի Յ Ի Ս

Մայր Թագուհի

ՍԱՐԻԱ ՓԻՕԴՈՐՈՎՆԱ

դուռնի, և եթէ մէկն ու մէկը վերցնէր նրան և փորձէր մի բաւ պըտրեցնել օդում օ ինչպէս նա հրճուելով կըրկացնէր և ի հարկ է ամենից առաջ իր թշնամիներին: Իսկ նրա առաջին թշնամիները նորա էին, որոնք «Ներսէս էին անառնունքի» և գործը վարում էին առանց կնուտի: Ապա նորա—որոնք առհասարակ երթնեկում էին խնդրով, բացառութիւն չարած և այն դժնշտեմաններին ու լեզներին, որոնք բաւական էին բարձրանալ քերականի մէջ, լծաւած փայլուն սարք ու կարքով դարձաբաւած ահապին չէկ-չէկ ձիաներով: Նրա թշնամիներն էին հասարակութեան այն բնորոշ մասը, դէպի որոնց հետ կառապանային կնուտը, որպէս մասամբ ուսման, զգուշ էր քծնող երկիւղ և միեւնոյն ժամանակ մտերմութիւն:

Այն այնպէս էր ինքը սիրում նրանց, այնպէս փառաբանում նրանց տգիտեմաննապական սուր պնդութիւնը, որ երբ հեռուից նկատում էր անգլիական երկարաձիգ խաբարանի գողգոշուն ծայրը, իսկոյն կատաղութեամբ չրկացնելով քոսատ պէղատիկները նիհար կողերին, շտապով ճանապարհ էր բացում նրան բարձր քերականներին և սպանական նշանով գրչաւած Լօնտօններին:

Այժմ ահա ձեզ յիշատակ, ահա ձեզ երախտիկ այնքան անձնաւորութեան համար: Իրենց բարձր նստատեղից, կօրեականների մէջ ընկնաւած փափուկ խորութիւնից սպիւռ դժնշտեմանները և լեզները չեն տեսնում, ու չեն էլ ուզում տեսնել, թէ ինչպէս է ինքը խոնարհում ճակատալիքի և սիրական ծանրութեան տակ, թի ինչ պէս է քայքայում ուսման անխնայ տակ իրանց ճշմարիտ հաւատարմ այդ կնուտը:

Խորտուկ կնուտը իր մէջ զգաց անդիմադրելի վրէժխնդրութեան ծարու և ինչպէս յաճախ պատահում է ոչ միայն կնուտներին մէջ, նա պատրաստ էր խոնարհ հպտտակութիւնից դառնալ կատաղի ըմբոստ և անհաշտ թշնամի այնտեղ բարձր նստողների դէմ:

Օ, եթէ միայն այժմ ունենար, նա ցոյց կտար այդ գողգոշներին, թէ ինչ կնչանակէ արձամարտի կնուտը:

Մածկւած ցեխի հաստ չերտով, հիւժւած, ջարդւած կոթով, կնուտը գալար-

ծեծում են իրեն և այն էլ ինչպէս, երբորդ, որ ամենագլխաւորն է, նա սարսափով էր մտածում այն մասին թէ ինչպէս ինքը կորցրել էր ոչ միայն իր ամբողջ նշանակութիւնը այլ և կնուտի արտաքինը, իսկ որ առհասարակ բոլոր ձիաները կտտորեն սպրել և առանց իրեն կնուտի:

Ս, եթէ նա դոնէ մի փոքր կընուտի նմանութիւն ունենար, այն ժամանակ—ինչով ասես, որ կատակ չանի ստատանան—դեռ կարելի կլինէր յայտ դնել լատաղոյն օրերի վրայ, բայց մի այնպիսի անարդ գրութեան մէջ, ինչպէս ինքն էր այժմ խնդրային ցեխի մէջ գտնուում, նոյն իսկ կնուտի ամենաանգիտուն սիրահարն ու պաշտպանը կնուտի տեղ չէր ընդունել նրան:

Բայց և այնպէս նա չէր դադարում ինքն վրեն կնուտի տեղ ըն-

ւում էր անգոր զայոյթից, բայց միեւնոյ ժամանակ նա դուռ էր, թէ ինչպէս իր կողքով, ու իր վրայով գրնդուն պայտերով ձիաները և ուսման անխնայ թեթեւ չընկող, մէկը միտուի յետից, նման կթերային ուղեականներին, սլանում էին սեփական կառքերը ամենաարանչելի սարք կազմաւորով, իսկ նրանց մէջ կուշտ, առողջ, հանգիստ— ինքնաբաւական կերպով բազմած էին նրանց բախտաւոր տէրերը:

Եւ ահա մի անգամ, խնդրով սայլի մէջ, որը լծաւած էր բանւոր-ձիով, անցաւ մի տարիքաւոր մարդ, հոգով նենդ ու քսու, որ սովորաբար ամեն բանի և ամենքի վրայ նայել դիտէր խեթ աչքով բայց միեւնոյն ժամանակ օժտւած այնպիսի տեսողութեամբ, որից չէր կարող աննշմարելի մնալ ամենաբարակ ասեղն անգամ:

Մարդը տեսաւ կնուտը կանգնեցրեց ձիաներին, իջաւ սայլից և բարձրացրեց նրան:

Այժմ թէ ժամանակին եղաւ այս, փնթփնթաց նա. վաղուց ուզում էի դնել և ահա Աստուած ինքն է հասցնում, ճիշտ է, մի քիչ հնացած է. բայց դէ հինը աւելի ամուր ու աւելի ցուցնող է լինում, նու, վայսկա, հիմա դի-

Մեծ իշխան

Ալեքսանդր Միխայլովիչ

մացիր...

Այս խօսքերը ուղղւած էին բանւոր ձիուն, որը իր ամբողջ կեանքում առանց հանգստութեան հենց մի գլուխ համբերատարութեամբ կրում էր ածուխ, քար, փայտ աղիւս—ծնրացիլ էր չարաչառ աշխատանքի մէջ և այլ ևս չէր կարողանում, ինչպէս հարկն է, տեսնել շարժել:

Վայսկան լսեց իրեն ուղղած խօսքերը, կախից ձախ հիւսնդ մի սկանջը, բարձրացրեց միւսը, շարժելով կիսով չափ մագաթաւ պոչը և թէև հասկացաւ, որ հարկաւոր է շտապեցնել քայլերը, ոչ ի հարկէ իր տիրոջ բաւականութեան տարւ համար, այլ որպէս զի անպատ մնայ հարաւաններից, բայց յետեւած ծնկների մէջ զգաց հին ոսկրացաւը և ոչ միայն արագացրեց քայլերը, այլ աւելի ևս դանդաղեցրեց:

Կնուտը ուրախութիւնից քիչ էր մոռում դուռը կորցնել ահա ահա, կարծես նա քոր էր ածում խոտոտիրտ սայլապանի ափը:

Բհը, հրճւում էր կնուտը, վերջապէս ևս էլ հասալ իմ բաղձանքին. նա, այժմ զգուշացիր, Վասկա, հիմա որ մի լազալով կշօշափեմ կողերդ դու և քեզ նմանները ինձ կորած մուսցաւած էլք համարում,—նա էլ մի թով անհետացած-այլ ևս գոյութիւն չունեմ—խէ, խէ, խէ...

Իզուր, բարեկամս, ևս ահա այստեղ կամ և սպրում եմ. հը, դէ ոսան, ինչս տարուր— Ապա— մի աննշ արա, Դէ, օրհնիր սրան խօղէին?

Եւ կնուտը հրճւանքով փաթաթեց բանւոր ձիու գաւաղով:

Այժմ այդպէս, հը, վայսկա, դուր է գալիս. դուցէ կարծում էիր թէ մուսցեւցայ և այլիս հարկաւոր չէի գալու, իսկ ևս, տեսնում ես, հարկաւոր էլ եկայ. բա—աղ— Այնչէ . սրտովդ մի խաղացրու, ինձնից չես պաշտպանելիւ. ետ, անգլէր, միշտ քո յետքեւում կանգնած, միշտ գործի մարդ եմ: Դէ, խօղէին, ապա մի սղալիր սորան, այս հին սառանային. փաղաքիք ինչպէս հարկն է, էլ խնայելու չէ. դէ, մի նախշիր՝ բա—աղ... Այժմ այդպէս, ահա այդ ինձ դուր է գալիս. եւ կնուտը «աղաղում» էր ձիու կողերը ամեն ուղղութեամբ չընկողով անգամ սեփական նեխւած, քայքայւած միջուկը...

Իսկ բանւոր ձին համբերում ու համբերում էր:

Թիֆլիզի առաջին կլասիկ. գիմնազիոնում՝ զիշերթիկների ննջարանը հոկտեմբ. 22-ի արիւնհեղութեան զիշերթ:

Անցնում էր ժամանակը. ձին կրում էր ամեն ինչ. և յայտնի չէ թէ այդ ինչպէս լսեցաւ մի անգամից պատահեց. չափէր արտաքին աշխատանքը ծըննդեան տօներին, և սայլապանը խիստ սաստիկ քշելով ձիուն սպառեց նրա անվտանգական համբերատարութիւնը. դուրսէ և այլ էր պատճառը, բայց մի անգամ պառաւ ձին յանկարծ սաստիկ գայրաջաւ իր չար տիրոջ և նրա կնոտի դէմ:

Նրբ սայլապանը վայսկային թած փայտէ սահնակին նոյն խճուղու վրայ անխնայ քշելով գայրաջաւ ընդէին բարձրացրից կնոտը, վայսկան անսպասելի կերպով յետին ոտները վեր նետեց և չարանկեղ ծերունու ճակատին մի լաւ հարած հասցրեց: Ապա միանգամ ևս յետի ոտները վեր չպրտելով, շուտ տեց սահնակը և տիրոջը դրոշմեց, ձեռք ձիւնի վրայ. կրծոտեց իր սանձն և սահնակը. քարերին խփելով սկսեց փախչել: Շուտով սահնակի առանձին մասերը լուծեցին, ապա ջարդեցին կողերը, գլուխը բնական լծափայտերը և կտոր կտոր եղան ձիու ամբողջ սարքը. և այդ ժամանակ սարսափելի էր տեսնել դաշտում պացող կատաղի ձիուն, որի պրունգներէրից դայրոյթի կրակ էր փայթըում:

Լծափայտերից անջատած, նա թռչում էր հեռու հեռու. մինչև որ անհետացաւ, որպէս և ընդմիջտ անհետացաւ կնոտը. նորից ընկնելով ձիանքերի սմբակներին և կոտրելի անիւների տակ:

Պրոբսար.

ԴՐՈՂԻ ԱՋԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՅԸ

(Ծանօթ. տես «Ճարագ» № 30.)

Ժողովուրդի անցեալին գիտակ, ներկայից ցաւերով համակեալ ու տողորած՝ նա տաղանդի խորաթափանց աչքով տեսնում է ազգական և խօսում է նրա անունից թմրած-խամրած անդէտներին, որոնք սղանիչ լուծթիւն և ձկան սառնածիւն են պահում իրենց ողորմելի ու խեղճուկ անդիտութեան շնորհիւ... Գրողը գիտէ իւր ազգի բնաւորութիւնը և թէ այդ բնաւորութեան կառավարութեան եղանակը: Իւր աղգի յառաջադրանքներն անցնելիս մասին նրանից պէտք է հարցնել, որովհետեւ նրա պաշտօնն է պրպտել և երեւան հանել իւր ազգային պարծանքները, նրա գաղափարն կուսակցները, զբաղանքից հարցրէք պատերազմի անցեալ և ներկայ հաւանականութիւնը, ազգեր ձուլելու և քաղաքակրթութիւնը գաղտնիքը, որովհետեւ նրա հայտնաբերած առաւել լայն են, քան նկատուող հոգիների վերջնական տարածութիւն տեսնող ապիկար ու անկարող կարծամտութիւնը: Նա համարէն գիտէ ժամանակի տուեալները, դոցա անհամակշիւթիւնը դարգանալու, լուսաւորելու, կրթելու և հասարակական ներաշէն անուի անհեղ, անսայթաք ընթացքի համար, ու առելի ևս տեղեակ է այն կործանարար խոչընդոտներին, հակնթաց հոսանքներին, որոնք բերում են ազգի զլխին աղէտ, նախատինք և չարախոյն կաշկանդում, և որոնց վերացնումն անկուտաճելի պարտք է ու իրաւունք հասարակութեան համար, որի արտաքին շնորհիւն նրանցից առելի տանջողները հարկաւ չափազանց սակաւ են...

Այսքան նշանակալից ու բազմակողմանի է գրական գործի գերը: Սակայն, հարկ է նկատել, այստեղ մեր խօսքն այն խղճուկ Զօլիների մասին չէ, որոնք իրենց ճշգրիտ ու գարշ գոյութիւնը քարշ

են տալիս թոյն ու սաստիկ փռելով իրենց ճանապարհին: Ահա խօսում ենք լուսաւորութեան բարեկամ գրական գործիչների մասին, որոնք կանգնած իրենց կոչման վեհագոյն բարձրութեան վրայ, ոչ դուրի աստուծային ներշնչումից ու բազմակողմանի գիտական դարգացումից կրում են իրենց ուսերին քաղաքակրթութեան գրգռելը, զարմանալի մեծահոգութեան փառքն ու վառքը: Զօլիների շարք իրենց՝ հօգրներին առաջ և քծնող տրամադրութիւնը՝ ոտկու հանդէպ, կարծանիչ ու թուեռտ քարոզումներն ազգերի տոնլուծեան, թշնամութեան ու երկպառակութեան միտումով, յայտնի է իւրաքանչիւր օրը սացաւ ու հետաքրքիր քաղաքացու մեր օրերն ապահովապէս տեսաւ: Բացործ վարքի տէր այգալիսի գործիչների շահաստեղծութեան անփառունակ պտուղները: Ո՞վ է մեղաւոր, որ այգալիսի «մարդկութեան պատկերները» գոյութիւն ունենան: Հասարակութիւնը, հասարակական կարծիքը, կարող ենք անել համոզւած: Նիւն նա գարգացած, խելացի, խորը գիտակցող ու չընհանց լինէր, թոյլ չ'պիտի տար իւր մէջ գոյութիւն ունենալու, մարդկութեան պատկերներին: Յաւան այն է, որ հասարակութիւնը պատասխանատուութիւնը չի վերցնում իւր վրայ: Նա մասամբ իրաւացի է: Ո՞վ է պատճառ, որ հասարակական կարծիքը խակ է և կաշկանդուն: Ո՞վ է ստիպում նրան լուր և ստիպող երկաթէ խարտանքից: Ո՞վ է ստեղծել 20 դարում երանելի միջնադարի «բուռնցի» յաւառնի» ժայռի ժամանակները: Ո՞վ է ճգնում ճշմարտախօս գրողներին բնականական սպառնալիքների արհաւիրքներով... պատասխանը պարզ է:

Զօլիները չէին անել այն, ինչ որ անում են այժմ, եթէ նոցա հակառակ տիպի գործիչները լինէին մարդավայել անկաշկանդ: Մտաւայ գրողը պէտք է ազատ լինի, եթէ ուզում ենք, որ նրա գործունեութիւնը բեղուն և բովանդակալից լինի: Պէտք է վերջապէս ի բոլոր սրտէ ազգայակել, որ 20-րդ դարի համար մի անջնջելի աբաւ է՝ տեսնել չիտակ գրականներին խօսելիս Նոյնպատեան առաւելների ստիպական անհարկներով: Կա արդէն կնշխանակէ կամաւորապէս կարկամացնել գործիչներին ազատախօս եղուն, որն այսօր չէ հնչում ոչ բոլորովին այնպէս, ինչպէս որ պահանջում է այժմեական կարիքը, խանդավառ ոգին: Գրողի ազատութեան հարցը երկու լուծում է՝ պէտք է ունենայ, գրողն անկաշկանդ... այս է պահանջում արդարութիւնը, ճշմարտութիւնը և առողջ լոգիկան: Բնաւորելով այդ խմբարտարը՝ մենք ընդունած ենք լինում ժամանակակից մի տեսակ և այգալիսով առաջն առնում ենք գրող հակընթաց իրողութեան: Նա այս աստիճանի վրայ նկատի չունենք սոսկ բաժանաւոր գրողներին. Բնաւ և երբեք, միակողմանիութիւնը միշտ միատակար է եղել ամեն տեսակ հարցում. թող տիրէ անկաշկանդութիւն՝ հասարակապէս թէ գօլիների և թէ ճշմարտաւէր գործիչների համար: Բայց թող միաժամանակ հասարակութիւն տրւի հասարակութեան ազատութեն գարգանալու և անկաշաւ կերպով իւր խելացի ու գիտակցական կարծիքով խեղդելու վատերին և խրախուսելու լուծելին: Լուրջ, չընհանց և գիտակ հասարակական կարծիքը՝ օժտւած անսայթաք հետեւողականութեամբ միշտ սրբարար գեր ունի կատարելու, պէտք է նրան բռնակալութեն չ'սանձահարկ իւր վճիռներին տնօրինման գործում: Մտացի, ստղանդաւոր, սրտացաւ

և անցնուրաց գրողը հասարակութեան առաջ ծանրակշիւ պարտքեր ունի. անհրաժեշտ է թողաւորել նրան անկաշկանդ ու անշղթայ ձեռով կատարելու ստանձնածը, փրկելու Նոյնպատեան խղճուկ լիզել առհարկի թոյնաքննելից, առաւելուր առեղծաճների, միջն գուշակութիւններին դիմելու անպատարեր հնարքներով... Գրական գործիչը և ոչ մի քայլ չ'պէտք է յետ մնայ հասարակական գարգացման գործից. նրա և հասարակութեան մէջ պէտք է տեղի ունենայ ներգաշակ գոգընթացութիւն: Վայ այն գրողին, որ հասարակական գարգացման եռուն արշաւներին մասին խօսում է ուրախանալով...

Այս է պահանջում փրկարար գարգացման գործը, գրողն անկաշկանդ: Դ. Տ.

Ի Դ.ՊԱ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Աղաւ և ընկ. մի կողմից հանգիստ են գալիս իրեն լուսաւոր գործիչներ, ներկայ լինելով նոյնիսկ իշխան Տրուբեցկոյ յուշարկաւորութեանը, միւս կողմից չեն գաղաւթում մարդուն անվայել զրպարաութիւններով արատաւորել այս ու այն գործիչին, սոսկ նրա համար. սր օրանք հայեր են:

Նով. Վրեմ. վարկարեկ լրագրում պ. Աղաւ զրպարաւում է արեւելեան լեզուների զրաքննիչներ պպ. Քիշմիշեանին և Վարախանեանին, ասելով, նրանք են եղել խոշնդոտն, որ այսքան երկար տարիներ թուրքերին մեր երկրում չի թոյլատրել իրանց լեզուով թերթ հրատարակելու:

Հարցնում ենք պ. Աղաւին և նրա գործակից Մուվորինին, իսկ միւրեր են եղել պատճառ որ այդքան տարիների ընթացքում ոչ միայն հայերին չէր թոյլատրւում նոր թերթեր հրատարակել, այլ եղածներն էլ գաղաւթեցում էին իրաւունքով այնպէս անգամահատում, որ կրմախն անգամ չէր մնում: Հրաւիրում ենք պպ. Աղաւին և Մուվորինին մանկ Մամուլի գլխ. վարչ. գիւմնի տրեսիւր և քսան երեք տարաւ Աղբիւրի ու տասն և վեց տարաւ Տարազի գործերն ու գրադրութիւնները կարգաւ:

Մենք չենք օրինակ բերում Վոգոժդ. № 9-ում ապագրւած Շեարի Ռուս թուրք լրագրի խմբագիր պ. Մամուլիգաղա Չահմաթի ինսիւս արդար զայրոյթով լի նամակը, որով նա փաստօրէն տպացուցանում է պպ. Քիշմիշեանի և Վարախանեանի լարեխիղճ վերաբերմունքը դէպի իրանց ստանձնածը և ոչ հանգուցեալ Սոյուլիին (Մամուլի գլխ. վարչ. գիւմնի նախկին պետ) հետ ունեցած զրոյցը:

Սոյուլիին իրեն դիտական ուրիշ մարդ էր և իրեն մամուլի գլխաւոր վարչութեան տիպ մի ուրիշ: Սրա համոզմունքով, թէ ըստ պաշտօնի, դաւառական մամուլը, նոյնիսկ ոսերէն լեզուով, պէտք է ունենայր հետեւեալ բաժանմունքներ՝ Նուադիլներ (Ռուս. գործ. Պետերբուրգում խմբագրւած գաւառի համար), կատաւարչական հաղորդագրութիւններ, տեղական լուրեր (քաղաք ու քաղաքական տի գիւմնից) և յայտարարութիւններ: Այս նրա խօսքերն են, որ լսել ենք անձամբ նրանից:

Սակայն միայն Սոյուլիին հետ չենք ունեցել գործ, այլ նրանից առաջ, կարճեալ հանգուցեալ Յօօկիտաթովի: ապա իշխան Չահմաթի, Զեւրովի, Վերջինս, նոյնիսկ չը նայած բարի աբրամագրութեան, երբ 1892 թ. աշնան անձամբ բողոքել էինք այն ծանր բանագրանքի համար, որ դրւած էր Տարազի վրայ, չընայած, որ Կովկ. գրաքն. տեսանք միաձայն համարել էր անարդար լրտեսութիւն, որ արել էին «բարի» մարդիկ Տարազի մասին Պետերբուրգի

բարձր կառավարութեանը, չը նայած նոյնիսկ մեր պահանջով խստիւ բնութեան, որ արաւ նոյնիսկ Փալիցինի օրով երկրիս բարձր կառավարութիւնը և աղացուցեց մի անտպայման կորուցեալ լինելը, այնուամենայնիւ մեղ չը արեց շօշափելի իրաւունքներ, մինչև որ հին ուսմիւր չը տալալից իշխան Սիւստապօլի Միլիսկին հօրեղունը շսկուց շառագունել:

Այլ երկար տարիների ընթացքում անվտանգ նստած էր Պետերբուրգում մամուլի գլխաւոր վարչութեան լրագրի կառավարիչ պ. Աղիկաեւիին, որը պողարին կերպով պտոյտ էր տալիս ընդարձակ Ռուսիայի մամուլի անիւր և խորհրդով տալիս համբերել, ասելով՝ «Կադի կը մադի»:

Եւ այսօր, ուրախ ենք, որ պ. Աղիկաեւիս պետական գործնէութեան յօրեւանի առթով հնարաւորութիւն ունենք նրան շնորհաւորել և ասել, այո, աղեւց, բայց աւաղ փռի դարձած, յօգս ցընդեց...

Մինչև օրս մենք միայն յարմարում էինք և չուր մաղում տաղի վրայ, իսկ այսուհետեւ մեր անդ ու անդաստանում խախտան, եղիտական ցորենից սերմ կը ցանենք, մեր հայրենի աղբիւրները ակունքներից փառակները վրայ չըաղացներ կը կառուցանենք և այդ ցորենը, այնտեղ ալիւր արած, խմոր կը հունցենք, մեր թոնիրներում հաց կը թխենք և այդ կաններ մեր ժողովրդի սնունդը: Տ.

ՄԻ ՀԱՄԱԿՐԵՒԻ ԹՕՐԵԼԵԱՆ

Ներկայ նոյնիսկ 24-ին լրանում է բժշկապետ պ. Բ. Մաւաւարդեանի Առաջին մասնաւոր հիւանդանոցի ըրումնհիւանդանոցը:

Այս հաստատութիւնը հիմնւած է այն ժամանակ, երբ ազգաբնակչութեան բոլոր խտերին հասարակ մատչելի էին բժշկները իրանց թանգ այցաւարծով ու ընդունելութիւններով եւ խնդն ժողովուրդը հարկադրւած էր զանազան Բաջիւ-չիլիներից ստանալ բժշկական օգնութիւն: Երկրորդ՝ բժշկապետ պ. Բ. Մաւաւարդեանի հիւանդանոցը քսանհինգ տարի շարունակ եղել է մի տեսակ ազգային ապաստարան թշւառ գաղթականների, որոնք սկիսեալ են գտել այստեղ: Ծառ տաւանակ հարգար հիւանդներ ծրի բուժել, խնամել:

Ազգի ծանր քաղցներում բժշկապետ պ. Բ. Մաւաւարդեանի հիւանդանոցը լուրջ խորհրդակցութեանց վայրն է եղել միշտ: Յիշատակներ շատ գիշերներից մէկը, Սասունի կոտորածի առիթով, որ սկսեց խորհրդակցութիւնը հանգուցեալ Մորէն Վ. Ստեփանէի հոգացով եւ փակեց նրա խորհրդարար «Հայր մեր»:

Նկատի ունենալով, բժշկապետ պ. Բ. Մաւաւարդեանի բազմամիւր, բեղմնաւոր բժշկական եւ հասարակական գործունեութիւնը մենք լիայնու ենք, որ այդ յօրեւանը կը կատարի հայ ազգը գիտակցաւոր:

ԽՈՐՀԱՐԱՆԱՅԻՆ

Գանանց 24-րդ ազգաբն. դպրոցի մասին

Անցեալ կիրակի ԱՂԲԻՒՐ ՏԱՐԱԶԻ խմբագրաւոր կայացաւ խորհրդակցութիւն կանանց 24-րդ դպրոց-սպարանի մասին, որ ի դեպ սարկե բացւած է:

Խորհրդակցութիւնը որոշեց կազմակերպել իրեն իրեն խօսեցին հետեւեալներ եւ վերջը որոշեցին, որ մանրամասն կանոնադրութիւն մշակի ու ներկայացնի ընդհ. ժողովին:

Զորքից հոկտեմբերի 22-ին գնդակահարված
Թիֆ. 1 կլասիկական գիմնազիան.

Հրատարակչական նորություններ

Լուսավ. ամսագրի խմբագիր տ. Դ. Ա. Ռ. Աղանեսյանին,
Տեխնոն. լրագրի խմբագիր պ. Ն. Գրիգորյանին թոյլատրված
է ընդարձակել իրանց հրատարակությունների ծրագիրը:

--Վրաստանի Լեզուար. թոյլ է տրվել ունենալ լեզուի
հրատարակող: Իսկ խոսքի վեհաժողովի հրապարակում
ստեղծված հրատարակությունները մեջ վերացնելն լեզուի յուրա-
նեք տարաբերում: Փիլիսոփայության դոկտոր, մեր աշխատակից
պ. Ս. Թատայանը խնդրամատուցել եղել փոխարքային,
որ թոյլատրի իրեն հրատարակելու Թիֆլիսում Աշխատանք
անունով լրագիր, ստացված շաբաթը մի անգամ:

--Հայկ. Տէր-Աստուածատրեանյունասրից հրատարակելու
է Մասեմագեան անունով մի ամսականը 2 ր. բաժանորդա-
գրություններ:

Թիֆ. Կլասիկ. գիմնազիանը հոկտ. 22-ին:

Թիֆլիսի քաղաքային ինքնակառույցական կոչը

Քաղաքացիներ

1905 թ. հոկտեմբերի 17-ի պատմական օրւայ
ստեղծարարութիւնը, մի օրւայ, երբ յայտարարեց
ամենամեծ ակտը քաղաքացիական ազատութեան
անխախտ հիմունքների՝ անձի անձնականութեան
թիւն, խղճի, խօսքի, ժողովների և միութիւն-
ների ազատութեան մասին և որով օրէնսդրա-
կան իշխանութիւնն անցնում է ժողովրդական
ներկայացուցիչների ձեռքը, — Վթագնեց հոկ-
տեմբերի 22-ին Թիֆլիսի փողոցներում տեղի
ունեցած արիւնահեղ անցքերով: Որպէսզի այլ
ևս այդպիսի անդժուածութիւններ չլինին և սպառ-
նացող աղէտների առաջն առնելու համար,
որոնք կարող են պատահել փողոցներում կարգը
նոյն իսկ ամենաչնչին կերպով խանգարելուց,
մենք, Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի իրաւա-
ստեղծութեան, դիմում ենք քաղաքի հասարակու-
թեան բոլոր խաւերին ջերմագին աղաչելով,
որ ձեռք առնեն իրենցից կախած միջոցները
ընակնութեանը հանդատացնելու համար: Ներ-
կայումս հասարակական ամենաընդարձակ աշ-

խատանքի հնարաւորութիւն է բացում այն
ամենքի համար, որոնց համար իսկապէս թանկ
են ժողովրդի շահերը:

Քաղաքացիներ:

Այժմ մեր առաջն է դրւած մի ընդարձակ և բա-
րեքեր նպատակ կենքի մէջ մուծելու սահմա-
նադրական ազատութեան գիմունքները, մայնե-
լու այդ հիմունքները կայսրութեան ընակնու-
թեան այն ահագին մասի հիտակցութեան մէջ,
որն ամբողջ դարերով գործունէութեան չէր
կանչւում: Ներկայ փն հպատակն աչքի առաջ
ունենալով, անհրաժեշտ է, որ հասարակութեան
բոլոր ստեղծագէտ տարրերը սերտիւ միանան
և ձեռնարկեն ընդհանուր ստեղծողական աշ-
խատանքի մեր ներքին կենքը շինելու հա-
մար: Սեղմենք մեր շարքերը, սերտօրէն միա-
նանք և գուրս դանք պաշտպանելու և ամրա-
ցնելու մեզ համար մարդու և քաղաքացու իրա-
ունքների երաշխաւորութիւնները:

Քաղաքացիներ:

Մենք առաջարկում ենք ձեզ՝ թող քա-
ղաքում գործող բոլոր կուսակցութիւնները,
կազմակերպութիւնները, տեղական մամուլի
բոլոր օրգանները, բոլոր միութիւնները, ըն-

Հոկտեմբերի 22-ին Թիֆ. 1 կլասիկ. գիմնազիանի դասարանը:

կերութիւններն ու դասակարգերն իրենց ներկայացուցիչ-
ները տան, որոնք կարողանային մեզ հետ միասին հա-
մաձայնել հասարակական գանազան խմբերի արդէն ա-
ռաջադրւած պահանջները և մշակել յիտադայ գործու-
նէութեան ընդհանուր քաղաքական ծրագիրը:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆՆԵՐԻ ԿՈՉԸ

«Թիֆլիսում ապրող մուսուլմաններին եւ հայերին:
Նղրայներ, խնդրում ենք ձեզ նշանակութիւն չտաք
այս օրերս տարածւող լուրերին, բայց որոնեցէք նրանց
աղբիւրը: Նղրայներ, մուսուլմանների և հայերի միջև
այժմ թափւած անմեղ արիւնը և աւելւած կաշքերը չեն
գոհացնում անիծալ խռովարար չէլթաններին: Նրանք
ուզում են Բագու և ուրիշ քաղաքներ դարձնել նաև մեր
միջև այժմ հանդարտ ու խաղաղ Թիֆլիսը: Բայց յայտնի
է, Թիֆլիսի մուսուլմաններն ու հայերն այնքան վայելի
չեն, ինչպէս այդ քաղաքների ընակնիչները, որպէսզի
առիթ տան թանկագին անմեղ արիւն թափելու: Խմա-
ցէք, որ մեր մէջ այդ լուրերը տարածոււ ևս այն
խուլիդանները, որոնց նպատակն է ժողովրդական աղէ-
տների ժամանակ թալանն ու գողութիւնը»:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՆՆԵԿՈՒԹՅՆՆԵՐ

—Լուսաւորութեան միսիստրութիւնը մինչև այժմ բացի դպրո-
ցական գործից հսկում էր և գիտութիւնների ու արեստների զար-
գացման գործի վրայ: Այժմ հիմնոււմ է «Գիտութիւնների ու
Արեստների» առանձին միսիստրութիւն: Այդպիսով վերջապէս
Թուսաստանում հասկանում են, որ ուրիշ բան է դպրոց կառավարելը
և ուրիշ է՝ գիտութեան կամ արեստին ծառայելը:

Խմբագիր հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ